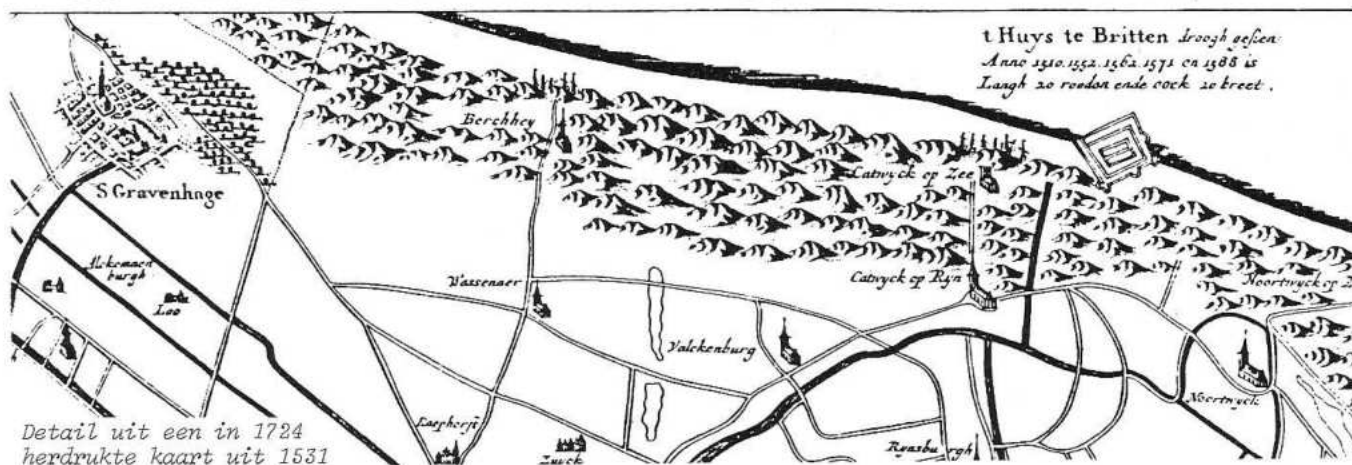

HOE HET KOMT DAT ER GEEN WASSENAAR AAN ZEE BESTAAT

Ontstaan en ondergang van het dorpje Berkhey

Bijna twee eeuwen lang heeft er tussen Katwijk en Scheveningen een vissersdorpje gelegen, dat in de 16e eeuw van de kaart is verdwenen. Het weinige dat erover bekend is, is toch nog genoeg voor een interessant verhaal.

door GERRIT-JAN DE BRUIJN

Op 30 december 1392 werd op de Plaats in Den Haag Aleida van Poelgeest vermoord, de maitresse van hertog Albrecht van Beieren. Dit was een politiek gebeuren in het kader van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Bij een onderzoek bleek aan het hoofd van de complotterende Hoekse edelen te staan: de Heer van Wassenaar. Als straf werd hem opgelegd: verlies van een aantal bezittingen en rechten. Inwoners van de stad Leiden kregen opdracht om zijn kastelen te slechten, waaronder een in Wassenaar en een op 't Zand, een eilandje in de Rijn onder Katwijk.

De invloed van de Van Wassenars, die in het Zuidhollandse gebied ten noorden van Den Haag al eeuwen de eerste viool speelden (zo wordt in een oorkonde uit ca. 1282 de heer van Wassenaar beleend met een perceel "terram Scheveninghe", de eerste keer dat die plaats wordt genoemd), kreeg een flinke knauw. De tweede viool werd in die tijd in Wassenaar gespeeld door de Raephorsten. Hun invloed steeg nu sterk en zij haalden een familielid uit het Rotterdamse naar Wassenaar: Gillys van Cralingen. Deze Gillys was waarschijnlijk goed op de hoogte van het zojuist te Biervliet uitgevonden haringkaken en hij begreep de mogelijkheden die dit met zich meebracht voor de haringhandel. Zodoende leek het hem wel een lucratieve onderneming om een vissersdorpje te stichten, precies tussen Katwijk en Scheveningen in: Berkhey.

In de uit 1396 daterende stichtingsacte wordt aan Gillys en zijn nakomelingen gegeven "een Dwn uytter Zee hondert Roeden lang, so waert hun best genocht jegens den Ambacht van Zwdwijs..." en hen werd toegestaan "daer of een heide te maken". Ze mogen aan hen die er willen komen wonen, een erf uitgeven om een huis op te timmeren, in ruil waarvoor de van Cralingens een zekere hoeveelheid vis terugkrijgen en de vijftiengste penning van alle goederen die er verkocht worden.

De bevolking van het pioniersdorpje bestond waarschijnlijk uit ketters en maatschappelijk uitschot, geen geschikt gezelschap voor de vrome bewoners van de buurdorpen. Bovendien waren het natuurlijk concurrenten: op zee bij de visvangst, maar ook in het achterland bij het verhandelen van de haring. Ook over het schaarse brandhout zal wel ruzie geweest zijn: de naam Kijfhoek prikkelt in deze onze fantasie! De inwoners van Katwijk werd de omgang met die van Berkhey zelfs officieel verboden.

Als in 1404 Albrecht wordt opgevolgd door zijn zoon Willem van Oostervant, een vriend van de moordenaars van Aleida, begint het politieke klimaat voor het pas gestichte dorpje al ongunstig te worden. Bij het beleg van Leiden van omstreeks 1420 werden de kastelen van de Raephorsten geslecht, terwijl de jonge heer van Wassenaar zich verdienstelijk maakte voor de toen heersende Jan van Luik. Zodoende verloren de Raephorsten in die tijd de invloed die nodig was om in de komende stormachtige eeuw hun vissersdorpje te steunen.

Tussen de beruchte Elisabethsvloed in 1421 en de storm van Allerheiligen in 1570 worden verschillende stormen gemeld waarbij grote delen van Scheveningen en Katwijk in zee zijn verdwenen. Over Berkheide

worden in die tijd veel minder details vermeld, maar één ding is zeker: het is in die tijd geheel van de aardbodem verdwenen!

Hoewel er al in de veertiende eeuw bepalingen bestonden over helmplanten en veehouden in het duin, wordt daar kennelijk niet altijd de hand aan gehouden, zodat verstuingen het aanzien van het landschap bepalen en de akkers en huizen van de dorpsbewoners bedreigen. In 1477 blijkt, dat "deur mishandeling ende quaat regiment de Duynen, Bosschen ende Wildernissen seer vergaen ende verbijsstert zijn". De korrupte substituuthoutvester Philips van Wassenaar had namelijk bepaald, dat de bewoners van de duindorpen de verplichting tot helmplanten konden afkopen, zodat de overstuiving op diverse plaatsen onherstelbare schade had veroorzaakt.

Aldus verbindt Maximiliaan van Oostenrijk in 1478 het ambt van houtvester aan dat van de Stadhouders van Holland en verordonneert hij nieuwe maatregelen en strenger toezicht op de naleving ervan. In een plakkaat van 1521 worden voor het eerst de dorpen genoemd, aan welke de beplanting van een aantal morgens duingrond is opgedragen. Voor de daarop volgende 4 jaar moeten in totaal jaarlijks 80 morgens worden beplant, waarvan de kosten voor Rijnland komen en hiervan hebben o.a. de beide Katwijken ieder 7 morgens voor hun rekening te nemen, Wassenaar 14 morgens en het dorp Berkhey 1 morgen. Dat zegt ons wel iets over het aantal inwoners van Berkhey in die tijd. Uit oude stukken

blijkt verder, dat het dorp omstreeks 1475 9 pinken bezat, in 1494 4 en in 1515 nog maar 2. Het laatst wordt Berkhey vermeld in een plakkaat van 1548. Wel staat het dorp nog als "Berkerhey" vermeld op een door de cartograaf Hans Lieftinck ontworpen wandtapijt over Leidens ontzet in 1574 (zie onderstaande figuur).

Het verdwijnen van Berkhey heeft blijkbaar op de tijdgenoten niet veel indruk gemaakt; nergens kan men er iets over lezen. Op een kopie uit 1591 van een kaart uit 1431 is het dorpje aangegeven aan de kust ter hoogte van Wassenaar, maar op een kaart van Joh. Dou van het hoogheemraadschap Rijnland uit 1647 komen alleen nog maar de namen voor van de duinpannen "klijn en groot Berckhey". Kops vermeldt in zijn "Staat van Holland's Duinen" in 1798, dat "onlangs" de fundamenten en andere overblijfsels van huizen van dit dorp zouden zijn blootgewaaid en hij geeft zelfs een ligging op. In 1798 was alles evenwel naar zijn zeggen opnieuw ondergestoven. Waarschijnlijk zijn de laatste bewoners uiteindelijk in arren moede naar het ongestuvrij Katwijk gevlucht, waar de familienaam Berkhey nog vrij veel voorkomt. In Wassenaar herinnert slechts de naam Berkheistraat aan het korte bestaan van een nederzetting, die ten onder ging door een samenspel van natuurgeweld, politieke strijd en milieuschandalen.

(Gedeeltelijk overgenomen uit: Duinlandschap Scheveningen-Wassenaar ca. 1300-heden, historisch-vegetatiekundige studie door ir. H.H.A. Boerboom, 1957)

Detail van het in de Leidse "Lakenhal" hangende wandtapijt naar de situatie in 1574.

